

Здійснений логіко-теоретичний аналіз дозволяє зробити висновок, що формування комунікативної компетентності викладача вищої школи в умовах цифровізації вищої освіти набуло важливого значення. Зміна каналів і середовища комунікації викладачів і студентів, віртуалізація навчального процесу у вищій школі, постійні інновації детермінують професійну діяльність професорсько-викладацького складу закладів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Арешонков В. Ю. Цифровізація вищої освіти: виклики та відповіді. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2020. № 2 (2). С. 1-6.
2. Буйницька О., Варченко-Троценко Л., Грицеляк Б. Цифровізація закладу вищої освіти. *Освітологічний дискурс*. 2020. № 1. С. 64-79.
3. Корніяка О. М. Комунікативна компетентність як визначальний чинник професійного самоздійснення викладача вищої школи. *Актуальні проблеми психології*. Том. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. 2016. Вип. 16. С. 82-92.
4. Савіцька В. В. Цифровізація освітнього процесу в закладах вищої освіти: ризики і перспективи в сучасних умовах. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2023. № 59. С. 76-85.
5. Федірчик Т. Д. Розвиток професіоналізму викладача як фактор управління якістю вищої освіти. *Наука і освіта*. 2009. №3. С. 75-80.

Цзуо СУНВЕЙ

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СТРУКТУРІ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Професійна підготовка майбутніх фахівців в системі вищої освіти України здійснюється на основі компетентнісного, студентоцентрованого, міждисциплінарного, практико-орієнтованого та інноваційного підходів. У центрі цього процесу знаходиться особистість студента, для якої створюються ефективні умови отримання професійних знань, формування фахових умінь і навичок. Проте керівництво цим процесом здійснює викладач вищу і саме від його професійної майстерності залежить формування у студентів ключових компетентностей, необхідних для успішної професійної діяльності та особистісного розвитку.

Як показує практика, педагогічна майстерність викладача вищої школи пов'язана не тільки з глибокими знаннями у своїй галузі, загальною ерудицією, начитаністю, професійною компетентністю, але і з індивідуальними особливостями його особистості, які відображають емоційно-почуттєву сферу.

Індивідуальність викладача вищої школи виступає важливим чинником, що визначає ефективність освітнього процесу та успішність професійної діяльності. Вона проявляється в унікальному поєднанні особистісних рис, здібностей, стилю викладання, досвіду та цінностей кожного окремого викладача та є джерелом натхнення, мотивації і прагнення до самовдосконалення для студентів. Це зумовлює необхідність оволодіння викладачем глибокими знаннями з проблеми самомоніторингу особистісних якостей і властивостей, інструментарієм рефлексії власної професійної діяльності і спілкування, і, безумовно, розвитку емоційного інтелекту.

В контексті акмеологічного підходу у якості зразка ідеального образу викладача-професіонала стоїть цілісна особистість з високим рівнем емоційного інтелекту, що прагне систематичного саморозвитку та високопродуктивної професійної діяльності.

Емоційний інтелект є показником розумного ставлення викладача до світу, до інших людей, до себе як суб'єкта життєтворчості. Емоційний інтелект детермінує характер взаємодії викладача зі студентами, колегами, керівництвом. Викладач, який уміє розпізнавати емоції інших, проявляти емпатію, будувати відносини поваги і довіри, попереджувати та вирішувати конфлікти, створює психологічно-комфортні умови для навчання студентів і професійної взаємодії з колегами.

Актуальність даної проблеми полягає і в тому, що емоційний інтелект викладача дозволяє йому бути відкритим до змін, інновацій, ефективно взаємодіяти з оточуючими, розуміти себе, керувати своїми емоціями та поведінкою, творчо підходити до здійснення професійної діяльності. Це забезпечує високий професіоналізм, сприятливе освітнє середовище та можливість для безперервного особистісно-професійного зростання.

Проблема вивчення емоційного інтелекту людини є однією з центральних проблем, яка глибоко і різнобічно вивчається вітчизняними та зарубіжними дослідниками. Серед них: О. Власова, Д. Гоулмен, С. Дерев'янка, Е. Носенко, О. Кисельова, Н. Коврига, О. Кузнецова, Дж. Майер, О. Орищенко, В. Пейн, К. Петрідес, О. Приймаченко, К. Саарні, П. Саловей, О. Саннікова, А. Фернхейм, О. Чебикін та ін. Розвиток емоційного інтелекту викладачів і студентів у процесі професійної підготовки у вищій школі вивчали О. Верітова, В. Димань, А. Дудолодова, В. Зарицька, М. Журавльова, О. Милославська, О. Нечипорук, О. Романовський, Г. Цветкова та ін.

Мета нашого дослідження полягає у з'ясуванні місця емоційного інтелекту в структурі індивідуальних характеристик викладача вищої школи.

Не дивлячись на велику кількість наукових досліджень, поняття «емоційний інтелект» залишається багатозначним. Уперше цей термін був уведений у науковий обіг американськими психологами П. Саловеем та Дж. Майером на початку 90-х рр. ХХ століття з метою визначення специфічних властивостей особистості, що пов'язані з умінням розуміти власні почуття, виявляти емпатію та регулювати власні емоції [3].

Аналіз наукової літератури з проблем емоційно-вольової сфери людини, розвитку інтелекту та професійно значущих якостей викладача вищої школи дозволяє стверджувати, що *емоційний інтелект викладача вищу доцільно розуміти як його здатність до усвідомлення, прийняття і регуляції власних емоцій і почуттів в процесі здійснення ним професійної діяльності.*

У сучасній вітчизняній психолого-педагогічній науці (О. Верітова, В. Димань, В. Зарицька, М. Журавльова, О. Нечипорук, О. Романовський) проблема розвитку емоційного інтелекту викладача вищої школи розглядається в площині професійної компетентності, звернення до питань взаємозв'язку інтелектуальної і емоційної сфери особистості, розкриття творчого потенціалу в професійній діяльності. Вчені підкреслюють взаємозумовлений зв'язок рівня розвитку емоційного інтелекту та професійної компетентності викладача вищої школи, що виявляється в управлінні власними емоціями та стресом, емпатійному ставленні до студентів, ефективному керівництві навчально-виховним процесом.

Потрібно зазначити, що емоційно інтелектуальний викладач вміє контролювати свої емоції, зберігати спокій та рівновагу у стресових ситуаціях, попереджувати емоційне вигорання, що дозволяє зосередитися на роботі, ефективно викладати матеріал. Також викладач з високим рівнем емоційного інтелекту здатний поставити себе на місце студентів, зрозуміти їхні почуття, потреби та мотивацію, що допомагає формувати суб'єкт-суб'єктні відносини та створити сприятливу атмосферу для навчання. Емоційна грамотність допомагає викладачеві бути відкритим для нового, генерувати креативні ідеї та впроваджувати інноваційні методики викладання. Тому розвиток емоційного інтелекту вважаємо важливим фактором професійної компетентності викладача вищої школи, який дозволяє ефективно взаємодіяти зі студентами, колегами, керувати емоціями, бути лідером, самовдосконалюватися та творчо підходити до роботи.

Суттєвим для нашого наукового пошуку є питання виявлення головних компонентів структури емоційного інтелекту особистості викладача. Науково-теоретичний аналіз досліджень О. Верітової [2], С. Дерев'янка [3], Г. Цветкової [4], С. Шара [5] показує, що структуру емоційного інтелекту викладача складають:

- 1) самосвідомість (розуміння власних емоцій та їх причин, усвідомлення сильних і слабких сторін власної особистості, впевненість у собі та адекватна самооцінка),
- 2) самоконтроль (здатність управляти власними емоціями та імпульсами, витримка і стресостійкість, відкритість до конструктивної критики),
- 3) мотивація (прагнення до постійного вдосконалення та досягнення цілей, оптимізм і наполегливість у подоланні перешкод, ініціативність та орієнтація на результат),
- 4) емпатія (розуміння емоційного стану студентів і колег, уважність до невербальних сигналів, здатність встановлювати відносини поваги і довіри),
- 5) асертивність (ціннісно-змістовна емоційна міжособистісна комунікація, вміння переконувати та впливати, демонстрація лідерських якостей),
- 6) атракція (привабливість особистості викладача, уміння подобатися студентам, викликати позитивні емоції),
- 7) адаптивність (гнучкість і відкритість до змін, креативність і нестандартне мислення, здатність приймати рішення в умовах невизначеності).

Ці структурні компоненти емоційного інтелекту тісно взаємопов'язані та доповнюють один одного. Їх розвиток допомагає викладачеві ефективно взаємодіяти зі студентами, створювати сприятливе освітнє середовище для навчання, керувати емоціями та поведінкою, бути відкритим до інновацій та професійного зростання.

Узагальнюючи результати наукових досліджень ми прийшли висновку, що емоційний інтелект в структурі індивідуальних характеристик викладача вищої школи виконує ряд важливих функцій. До них відносимо: функцію самоконтролю емоційно-почуттєвої сфери, функцію самопізнання і саморозвитку у професійній діяльності, функцію емпатійного ставлення та ефективного спілкування в процесі міжособистісної взаємодії та функцію відкритості до змін та інновацій.

Як категорія психолого-педагогічного знання «емоційний інтелект» входить до структури індивідуальних характеристик викладача вищої школи, які визначають його унікальність та впливають на ефективність освітнього процесу. Дослідження показує, що до ключових індивідуальних характеристик викладача належать:

- *по-перше*, особистісні якості, такі як темперамент, характер, ціннісні орієнтації, мотивація, самооцінка, емоційний інтелект, комунікативні навички Вони формують індивідуальний стиль поведінки і взаємодії зі студентами та колегами;
- *по-друге*, когнітивні, педагогічні здібності та творчий потенціал, що свідчать про рівень розвитку інтелекту, наявність аналітичних здібностей, креативність та критичне мислення, які визначають способи сприйняття, опрацювання та генерування інформації, здатність генерувати нові ідеї, інноваційні підходи до викладання. Дидактичні здібності, ораторські навички, емпатія, гнучкість дозволяють викладачеві ефективно передавати знання, налагоджувати контакт зі студентською аудиторією;
- *по-третє*, професійний досвід, методика викладання та стиль спілкування, які представлені у професійній діяльності викладача вищої школи такими компонентами як глибина знань у певній галузі, педагогічний стаж, участь у наукових проєктах. Власний стиль викладання та авторські методики, наукові підходи та інноваційні прийоми відрізняють викладача від інших: його манера викладу матеріалу, використання аналогій, жаргів, невербальних засобів, темп, тембр, гучність голосу роблять викладання динамічним та захопливим;
- *по-четверте*, наукові інтереси, світогляд та ціннісні орієнтації, що демонструють вибір унікальної наукової тематики, галузі досліджень. Це визначає

індивідуальний внесок викладача у розвиток науки. Переконання, погляди на освіту, етичні принципи формують індивідуальну позицію викладача у відносинах зі студентами та колегами;

– *по-п'яте*, зовнішній вигляд, імідж та харизма, які представлені стилем одягу, манерою поведінки викладача і які створюють індивідуальний образ і формують перше враження про нього.

Ці індивідуальні характеристики викладача є вагомим фактором становлення його авторитетності серед студентів та колег, популярності викладання певних курсів та пріоритетності науково-педагогічних підходів до професійної підготовки фахівців. При цьому емоційний інтелект є невід'ємною особистісною якістю викладача вищої школи, що забезпечує високий рівень компетентності у сфері міжособистісної взаємодії, самоуправління, лідерства та професійного розвитку.

Таким чином, емоційний інтелект посідає вагоме місце в структурі індивідуальних характеристик викладача вищої школи як професіонала і детермінує його здатність встановлювати ефективну взаємодію, керувати емоціями, бути лідером, розвиватися та впроваджувати інновації.

Список використаних джерел

1. Августюк М. М. Методичні поради до підвищення рівня емоційного інтелекту в здобувачів вищої освіти. Острог: Острозька академія. 2022. 94 с.
2. Верітова О. С. Елементи емоційного інтелекту як складова інтегральної професійної компетентності майбутнього педагога вищої школи. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія»*. 2018. № 291. С. 51-58.
3. Дерев'яно С. П. Феноменологія емоційного інтелекту: навч.-метод. посібник. Чернігів: Десна Поліграф. 2016. 312 с.
4. Цветкова Г. Г. Емоційний інтелект: ментальна основа професійного самовдосконалення викладача вищої школи. *Наука і освіта*. 2017. № 8. С. 49-59.
5. Шара С. О. Емоційний інтелект як чинник професійно-педагогічної адаптації молодого викладача. *Постметодика*. 2010. № 6. С. 48-52.